

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse pedagoog

Tatjana Juhkam

VANEMATE HINNANGUD KÄITUMISVIISIDELE LAPSE KASVATAMISEL

Magistritöö

Juhendaja: Heiki Krips

Läbiv pealkiri: vanemate käitumisviisid kasvatamisel

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Heiki Krips

(PhD pedagoogika)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: nimi (teaduskraad)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada vanemate hinnangute erinevused käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel, sõltuvalt vanemate ja lapse soost, vanemate haridustasemest ja vanusest, perekonnaseisust ja keele valikust. Lisaeesmärgiks oli leida erinevusi vanemate ja vanavanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse/ lapselapse kasvatamisel. Uurimuse käigus viidi läbi ankeetküsitlus, mille koostamisel toetuti Hinn (2009), McEachern et al. (2012); Aunola ja Nurmi (2004); Wilcox-Herzog ja Ward, (2004); Reitman et al. (2001) küsimustikele.

Andmete analüüsimisel teostati faktoranalüüs, mille käigus saadi 6 faktorit: hoolivus ($\alpha = .71$), positiivne käitumine ($\alpha = .83$), karistamine ($\alpha = .80$), ebajärjekindel karistus ($\alpha = .60$), psühholoogiline kontroll ($\alpha = .61$), puudulik järelvalve ($\alpha = .60$). Analüüsides faktorite kaupa vanemate hinnanguid käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel, saadi statistiliselt olulised erinevused. Selgus, et positiivset käitumist väljendavaid käitumisviise hinnati kõrgemalt tüdrukute vanemate poolt võrreldes poiste vanematega ja karistamist väljendavaid käitumisviise hinnati kõrgemalt poiste vanemate poolt võrreldes tüdrukute vanematega. Kesk-eriharidusega vanemad andsid kõrgemaid hinnanguid nii positiivset käitumist kui ka lapse karistamist ja psühholoogilist kontrolli väljendavatele käitumisviisidele, võrreldes kõrgharidusega vanematega. Samuti leiti, et positiivseid käitumisviise lapse kasvatamisel hindasid kõrgemalt abielus vanemad, võrreldes vabaabielus vanematega. Eesti keelt kõnelevad vanemad andsid kõrgemaid hinnanguid karistamist väljendavatele käitumisviisidele, võrreldes vene keelt kõnelevate vanematega.

Leiti, et vahemikus 25-35 eluaastat ja vabaabielus olevad vanemad hindasid kõrgemalt lapse karistamist väljendavaid käitumisviise, võrreldes kõrgema vanusega ja abielus olevate vanematega, kes hindasid kõrgemalt positiivset käitumist väljendavaid käitumisviise. Selgus, et vanavanemad olid oma hinnangute järgi enam hoolivad ja toetavad. Vanemad hindasid aga vanavanematest kõrgemalt lapse karistamist väljendavaid käitumisviise.

Märksõnad: vanemlus, vanemate käitumisviisid kasvatamisel, vanemate hinnangud oma käitumisviisidele.

SUMMARY

PARENTS ASSESSMENTS OF THEIR CHILD'S UPBRINGING

The aim of the Master's thesis was to find out differences in parents' assessments of their child's upbringing, depending on the parents' and the child's gender, parents' educational level and age, marital status and language selection. The additional aim was to identify differences between parents' and grandparents' assessments of their child's and/or grandchild's upbringing. The study was conducted during the questionnaire survey, which was based on the preparation of Hinn (2009), McEachern et al. (2012); Aunola, & Nurmi (2004), Wilcox-Herzog, & Ward, (2004), Reitman et al. (2001) questionnaire.

The data were analyzed using the factor analysis, which yielded six factors: caring ($\alpha = .71$), positive behaviour ($\alpha = .83$), punishing ($\alpha = .80$), inconsistent punishing ($\alpha = .60$), psychological control ($\alpha = .61$), lack of supervision ($\alpha = .60$). Analyzing the factors by the parents' assessments of their child upbringing behaviours, statistically significant differences were received. The research results are indicating that the positive behaviour is more often applied for girls while the punishing behaviour is applied for boys. The parents of secondary special education are indicating higher average estimates of both the positive behaviour as well as punishing the child and expressing psychological control behaviours. Besides, it has also become evident that the positive behaviour is higher estimated by married parents as well as by the Russian-speaking parents. The cohabiting parents as well as the Estonian-speaking parents have given higher estimation to the punishing behaviour. It was found that 25 to 35 years of age and unmarried parents rated more highly expressed in the punishment of the child's behavior, as compared to the higher age of parents and married parents rated more highly expressed in the punishment of the child's behavior, as compared to the higher age of the parents. In addition to the above differences in the child's upbringing it was found out that younger parents are tending to estimate the punishing behaviour higher. Besides, it has also become evident that the grandparents are – according to their own self-estimations - more caring and supporting than the child's parents who are tending to estimate the punishing behaviour higher.

Keywords: parenting, parental upbringing behaviours, parents' assessments of their behaviours.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE.....	6
1.1. Vanemlus ja lapse kasvatamine.....	6
1.2. Kasvatusstiilid.....	8
1.3. Perekonna mõju lapse arengule ja põlvkondlikud seosed.....	9
1.4. Perekonna ja soorolli mõju lapse arengule.....	10
1.5. Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	13
2. METOODIKA.....	14
2.1. Valim.....	14
2.2. Mõõtvahend.....	15
Tulemused	17
Kokkuvõte ja piirangud.....	25
KASUTATUD KIRJANDUS.....	26
Lisa 1.....	31
Lisa 2.....	33
Lisa 3.....	34

SISSEJUHATUS

Kasvatus kui sotsialisatsioon saab alguse kodukeskkonnast. Traditsiooniliselt ja enamasti puudutakse kasvatusena kokku kahel viisil: ühelt poolt kasvatatavana ja teisalt juba kasvatajana. Noored vanemad kasvatajana tajuvad muutusi, kus neile harjumuspärased ja oma lapsepõlvest tuttavad kasvatusvõtted või -põhimõtted ei toimi (Saarits, 2005).

Erinevad autorid kinnitavad, et vanemate käitumisviisid mõjutavad laste arengut (Siplane, 2006; Talts, 2003; Smith et al., 2008). Seoses sellega on oluline uurida, kuidas lapsevanemad käituvad oma lastega, milliseid kasvatustegevusi ja käitumisviise kasutavad nad kõige enam oma lapse kasvatamisel.

Eesti laste ja perede arengukavas aastateks 2012 - 2020 on peaesmärgiks laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi tõstmine, soodustades seeläbi laste sündi. Selleks on vaja täita viis strateegilist eesmärki. Üks nendest räägib sellest, et Eesti riik peab toetama positiivset vanemlust ja pakkuma vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tuleviku väljavaateid (Laste ja perede arengukava, 2011).

Perekonna vormid on ajas muutuvad. Tänapäeval on suurenenud üksikvanemate osakaal, mis omakorda mõjutab laste arengut. Sellistes perekondades võtavad lastekasvatusest tihti osa vanavanemad, sugulased ja teised lähedased (Mürk, 2003). Töö autor peab oluliseks uurida vanemate ja vanavanemate käitumisviiside erinevusi lapse kasvatamisel, et teada saada kas nad kasutavad sarnaseid käitumisviise ja kui mitte, siis mille poolest nende käitumisviisid on erinevad.

Lähtudes ülalnimetatud uurimusprobleemi olulisusest, seati töö peaesmärgiks selgitada välja erinevusi lapsevanemate hinnangutes käitumisviisidele sõltuvalt vanemate ja lapse soost, vanemate haridustasemest ja vanusest, perekonnaseisust ja keele valikust (eesti või vene). Lisaeesmärgiks seati leida erinevusi vanemate ja vanavanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse/ lapselapse kasvatamisel.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Vanemlus ja lapse kasvatamine

Vanemlus (*parenting*) on erinevalt defineeritud mõiste. Enamik kaasaegseid vanemluse käsitlusi mõistab vanemluse all täiskasvanu tegevusi, mis on seotud laste hooldamise ja kasvatamisega (Russ, 2003; Vseviov, 2011). Laste kasvatamisel ei ole olemas mingeid kindlaid reegleid ega absoluutseid tõdesid. Igal kasvatajal on oma teadvustatud plaan, mida ta kavatses teostada (Hirsijärvi & Huttunen, 2005). Käesolevas töös käsitleb autor vanemluse mõistet vastavalt Kegan (2009) poolt esitatud seisukohale, et vanemlus on kompleksne tegevus, mis sisaldab paljusid spetsiifilisi käitumisviise ja mille eesmärgiks on lapse mõjutamine.

Vanemluse mõistes saab eristada bioloogilist, sotsiaalset ja psühholoogilist tahku. Bioloogiline vanem on lapse sünnitanud. Sotsiaalne vanemaks olemine on seadusega määratud. Psühholoogiline vanemlus tekib siis, kui mõni täiskasvanu omandab lapse jaoks lapsevanema positsiooni. Selles mõttes on vanemaks olemine suhe, mis toetub kiindumusele ja interaktsioonile kahe inimese vahel. Kui see perekonnas toimib, siis on lapsevanemad oma kasvatuses järjekindlad, väljendavad usaldust ja austavad teineteist (Hirsijärvi & Huttunen, 2005).

Tänapäeva laps ja lapsevanem vajavad teineteise mõistmiseks vastasikust empaatiat selleks, et arendada mõlema osapoole positiivseid omadusi. Talts (2003) nimetab vanemlust vanemsuseks ja käsitleb seda kui protsessi, millesse kuuluvad olulisemad eesmärgid, suhtumised ja väärtused, millest vanema ja lapse vahelises suhtlemises lähtutakse.

Paljudes uurimustes peetakse positiivse vanemluse all silmas vanemlikku käitumist, mille puhul arvestatakse igati lapse huvidega ning mis on hoolitsev ja enesekindlust andev, vägivallavaba, tunnustav ja suunav, seades piires lapse täieliku arengu soodustamiseks (Rodrigo, 2010). Taltsi (2003) sõnul loetakse positiivseks sellist vanemate käitumist, mis toetab ja innustab lapse tegutsemist erinevates valdkondades. Samas mainib ta seda, et lapsevanem ei saa olla kõrvalseisja ega saa lasta lapsel isevooluted kasvada. Seevastu peab oskama parajal määral ja läbimõeldult arvestama ühiskonnas kehtivaid norme ja inimlikke väärtusi.

Positiivse vanemluse (ingl k *positive parenting*) kõrval räägitakse järjest enam ka piisavalt heast vanemlusest (ingl k *good enough parenting*). See käsitlus tugineb eelkõige arusaamale, et on ebareaalne oodata lapsevanematelt täiuslikkust, sest seda tehes õõnestaksime enamiku vanemate pingutusi, kes praktiliselt on „piisavalt head”, et täita oma laste vajadusi (Hoghuni & Speight, 1998). On loomulik, et pea kõigil vanemal esineb hetki, mil neid valdab nõutus, väsimus või tunne, et nad ei oska oma lapsi kasvatada.

Pecnic (2007) on käsitlenud nelja põhimõtet, mida lapsevanemad, kes lähtuvad positiivse vanemluse meetodist, peaksid järgima. Nendeks on: 1) hoolitsev käitumine – vanem pakub lapsele emotsionaalset turvalisust ning lapse ja vanema omavaheline suhe on soe ja tundlik; 2) struktureerimine – tähendab piiride kehtestamist (seatakse piirid lapse käitumisele, kasutamata füüsilist või psühholoogilist vahelesekkumist); 3) tunnustamine – vanem tunnustab ja kiidab oma last läbi positiivsete käitumismallide; 4) käitumise mõjutamine – vanemate pidev kohanemine vastavalt lapse arengule.

Barber et al. (2005) on tuvastanud kolm vanemluse mõõdet, mis iseloomustavad vanemlikku mõju. Vanemlik toetus (ingl k *parental support*), mis hõlmab erinevaid tundlikke, hoolitsevaid ja sõbralikke käitumisviise, on eriti oluline lapse ning nooruki sotsiaalse algatuse soodustamiseks. Psühholoogiline kontroll (ingl k *psychological control*) tähendab seda, kui vanemad püüavad muuta lapse mõtteid või tundeid, või kui vanemad ignoreerivad lapse arvamust ning ei väljenda oma armastust ja hoolivust. Lapse võimalikku hilisemas elus välja kujunevat depressiooni on seostatud psühholoogilise kontrolli kasvatusmeetodiga. Käitumuslik kontroll (ingl k *behavioural control*) tähendab kasvatusmeetodit, kus vanem jälgib pidevalt ja püüdes kontrollida lapse tegevust. Sellist meetodit on seostatud lapse hilisema ebasotsiaalse käitumisega.

Psühholoog Türkel (s.a.) sõnul vajab käitumishäirega laps nagu iga teinegi laps eelkõige täiskasvanu hellust ja abi. Laps väljendab agressiivsust, kui ta on endas ebakindel ja ei oska adekvaatselt reageerida tekkivates situatsioonides. Tavaliselt tunneb halvasti käituv laps end tõrjutuna ja mitte kellelegi vajalikuna. Käitumishäirete põhjused peituvad juba väikelapseas. Nagu väidab Baumrind (1971, viidatud Krips, 2011) avaldab lapse käitumisele suurt mõju karistus, mida vanemad kasutavad tavaliselt oma kurjuses ja vihahoos.

1.2. Kasvatusstiilid

Krips (2011) räägib sellest, et lastega suheldes käituvad vanemad mitmeti, kaldudes enamaltjaolt toimima teatud tüüpilistel viisidel, mida on nimetatud nii suhtlemisviisideks kui kasvatusstiilideks. Baumrind (1971, viidatud Krips, 2011) jagab vanemate kasvatusstiile üldistatult kolmeks: juhtiv, autoritaarne ja minnalaskev kasvatusstiil. Autoriteetne ehk juhtiv kasvatusstiil (ingl k *authoritative*) mõjutab lapse arengut positiivselt. Seda stiili iseloomustavad vanema armastust ja hoolivust väljendavad käitumisviisid: soojus, lapse soovidega arvestamine, rõõmu ja toetuse väljendamine lapsele tema hea käitumise puhul ning ühiste ettevõtmiste korraldamine. Samuti peetakse tähtsaks laste iseseisvuse toetamist ja hoolivaid suhteid ning kindlasti efektiivset reeglite seadmist.

Kaks järgmist kasvatusstiili on seotud reeglite kehtestamisega, mis on lapse arengule negatiivse toimega. Üks neist on autoritaarne kasvatusstiil (ingl k *authoritarian*), mida iseloomustavad kauged suhted, vanemate poolt paika pandud ranged reeglid ja sage karistamine. Autoritaarset kasvatusstiili iseloomustavad vanema autoritaarsust väljendavad käitumisviisid: hirmutamine, viha ja meelepaha pidev väljanäitamine lapse suhtes, karistamine, lapse soovide ja arvamustega mitteamvestamine. Autoritaarse käitumisstiiliga vanematel kalduvad olema emotsionaalsete häiretega ja konfliktset lapsed. Teine kasvatusstiil, mis on lapse arengule samuti negatiivse toimega on minnalaskev ehk lubav (ingl k *indulgent, permissive*), mille korral on vanematel lastega head suhted, kuid puuduvad kindlad reeglid ja nad pole oma nõudmistes järjekindlad. Minnalaskvad vanemad on järeleandlikud ning nõuavad lastelt vähe. Selliste käitumisviisidega vanematel kalduvad olema impulsiivsed ja/või agressiivsed lapsed (Baumrind, 1971, viidatud Krips, 2011).

Kasvatusstiile on käsitletud ka Maccoby ja Martin (1983). Nende käsitlemise kohaselt on sagedamini uuritud lapse kasvatusstiile vanemate nõudlikkuse aspektist – vanemate kõrged või vähesed nõudmised lapsele. Nad eristavad nelja erinevat tüüpi kasvatusstiili: autoritaarne, autoriteetne, lubav ja lapsele mittepühendunud kasvatusstiil (ingl k *uninvolved*). Erinevus Baumrindi (1991) kasvatusstiilide käsitlemisest seisneb selles, et Maccoby ja Martin (1983) mõeldavad vanemate käitumisviise sõltuvalt sellest, kas nad on kõrgete või vähesete nõudmistega ja tundlikkusega.

1.3. Perekonna mõju lapse arengule ja põlvkondlikud seosed

Perekond on lapse arengu oluline mõjutaja, kuigi perekonna definitsioon ei ole levinud ja seda ei ole järjepidevalt rakendatud. Galvin (2004) loeb perekonnaks inimeste rühma, kes jagavad oma elu ja on sidunud ennast kas ametlikult või mitteametlikult ning kes peavad ennast perekonnaks, kellel on ühine ajalugu ning kes eeldavad ka tulevikus toimivaid peresuhteid.

Perekonna kujunemise ajaloos võib eristada kahte tüüpi perekonda: tuumikperekond ja laiendatud perekond. Kaasajal on nende kahe vahele lisatud ka mittetäielik tuumikperekond, mis hõlmab endas ühe vanemaga perekonda. Mittetäielik perekond tekib kui üksik naine saab lapse; lastega pere ema ja isa lähevad lahku; lastega pere üks vanematest sureb. Tuumikpere on pere, kuhu kuuluvad mõlemad vanemad ja lapsed. Laiendatud pere on pere, kuhu kuuluvad mitme põlvkonna esindajad (näide: kolm põlvkonda elavad koos) või teised pereliikmed (Reinomägi, 2007).

Tänapäeval on aktualiseerunud eri põlvkondade koosmõju tähtsustamine lapse arengu mõjutajana. Lapse väärtuste kujunemist mõjutavad ennekõike suhted oma perekonnas. Neid mõjutavad väga tugevasti ema ja isa, aga ka vanavanemate eeskuju, suhtumised, käitumine. Kui tulevane lapsevanem saab oma vanematega hästi läbi ning võib loota nende abile ja nõuannetele, langetatakse tihti otsus, ka ise saada oma perre laps. Seega individuaalne pereloomeline käitumine on kujundatud perekonnasiseste väärtuste ülekandumise kaudu põlvest põlve (Trommsdorff, 2001).

Ajast aega on olnud erinevate põlvkondade lapse kasvatamise eesmärgid erinevad. Vanema põlvkonna esindajad on ikka olnud alati konservatiivsemad ja konkreetsete kasvatuse eesmärkidega. Noorema põlvkonna esindajad ei pea teatud vanuses peretraditsioonidest ja vanemate õpetussõnadest üldjuhul lugu, kuid tavaliselt taoline suhtumine muutub vanuse kasvades (Liimets, 2001). Nii annab üks põlvkond teisele edasi elamise viisi, elutarkust, kombeid, traditsioone.

Eestis tehtud põlvkondade vaheliste suhete uurimuses (Kasearu, Rootalu, 2011) leiti et, teatud pereväärtused on universaalsed ja kanduvad eesti peredes põlvest-põlve edasi. Samuti selgus, et pereväärtused kanduvad pigem edasi naisliini pidi ehk siis teatud osas võtavad tütred üle oma ema pereväärtused. Ilmselt on paljuski see seletatav sellega, et tütarlastel on oma emaga

lähedasemad suhted kui seda on suhted poistel ning teisalt väärtustavad ja tähtsustavad tüdrukud perekonnaga seonduvat temaatikat enam kui poisid.

1.4. Perekonna ja soorolli mõju lapse arengule

Lapse kasvatamisel on oluline mõlema vanema olemasolu. Isa paneb rõhku autoriteedile ja sõnakuulmisele, ema aga armastusele. Isa esindab kasvatuses järjekindlust ja põhimõtteid, ema aga enam humaansust. Seepärast oleksid kasvatusel mõjud ühekülgsed, kui laps oleks ainult ema või isa hoole all (Tuulik, 2001). Galvin (2004) räägib, et just mittetäielikus tuumikperes on puudu perekonna harmooniast ja kahe lapsevanema koostööl toimivast kasvatusstiilist.

Isa roll perekonnas on väga mitmekülgne: ta kindlustab majanduslikku heaolu, tagab pereliikmetele emotsionaalset turvalisust, kujundab laste sooidentiteeti ning nende üldist heaolu (Uljas, Reisspass, Rumberg, Gontšarova, 2003). Tuginedes mitmete varasematele uurimustele, on üsna selge, et isa õpetab pojale seda, kuidas olla mees ning tüdrukud, kellel on isaga hea suhe, tunnevad end oma soorollis turvalisemalt. Nii poistel kui tüdrukutel kujuneb isa mõjul välja turvatunne ja parem kohanemisvõime. Seal aga, kus isa funktsioonid on perekonnas täitmata, ilmnevad lastel mitmesugused psühholoogilised probleemid (Galvin, 2004).

Uurimused on näidanud, et isadel on oluline roll lapse heaolu loomisel. Samuti on varasematest uurimustest ilmnenu, et isade kaasamine lapsekasvatamisse on seotud madalama lapse võimaliku antisotsiaalse käitumisega (Amato & Rivera, 1999) ning võib ära hoida rasketel lastel hilisemat käitumisprobleemide tekkimist (Aldous & Mulligan, 2002). On tõestatud, et isade märkimisväärne osalemine lapsekasvatamises on seotud perekonnasisese rahuloluga (Harris & Morgan, 1991), mis võib mõjutada üldist meeleolu ja see omakorda võib mõjutada laste käitumist. Isade rolli rõhutatakse eelkõige poiste arengust rääkides. Selle kohta väidetakse, et kui poistel puudub isa, on neil tunduvalt enam käitumisprobleeme ja probleeme agressiivse käitumisega (Uljas et al., 2003).

Võrreldes isa rolliga peres, on veelgi suurem roll laste hoidmisel emadel (Pleck & Masciadrelli, 2004). Emad võtavad endale suure vastutuse igapäevaselt lapse järele valvates. Olson et al. (2000, viidatud Krips, Siivelt ja Rajasalu 2012: 16-17) leiab, et „ema ja väikelapse tugev positiivne emotsionaalne side ennustab küllalt hästi ette lapse edasist agressiivsuse

puudumist (või selle vähesust) algkoolis ja noorukieas”. Olson et al. (2011) teostavad 199 lapsega longituudse uurimuse, mis algab lapse kolmandast eluaastast ja kestab lasteaiani (5-6 eluaastani). Kasutatakse mitmesuguseid uurimismeetodeid ning püütakse leida seoseid laste eneseregulatsiooni oskuse, agressiivse käitumise ning nende vanemate käitumisviiside vahel. Kõige olulisema tulemusena saadakse, et varane kehaline karistus väikelapse eas on seotud agressiivsuse väljendumise suurenemisega eelkoolieas. Leitakse ka, et lapse kõrgeenenud agressiivsus eelkoolieas on seotud vanemate vähese positiivse emotsionaalse toetusega neile, mis tähendab lapsele väljendatud hoolivuse ja armastuse puudulikkust.

Antud töös käsitletakse kasvatustegevusi kui lapsevanemate käitumisviiside kogumeid. Sarnasel viisil on kasvatustegevusi käsitlenud Hinn (2009), kes leiab faktoranalüüsi tulemusena sellised laste kasvatamisel kasutatavad käitumisviiside kogumid nagu soojus/iseseisvuse toetamine, psühholoogiline kontroll, käitumuslik kontroll, ebajärjekindel/ebaefektiivne distsipliin, seotus ja järelevalve.

Lapse arengut hakkab mõjutama juba imikueas kogetud hellus ja hoolivus (Weiss et al., 2011). Lapsevanemate tundekasvatuse mõju lastele on väga oluline. Emotsionaalselt pädevate vanemate lapsed saavad oma vanematega paremini läbi, näitavad nende suhtes rohkem kiindumust, võrreldes nende vanemate lastega, kes ei oska oma tunnetega toime tulla. Hoolivus paneb meid tulevikus hoolitsema inimeste eest, kelle pärast me kõige enam muretseme (Goleman, 2007). Lapsest hoolivuse kohta on tehtud mitmeid uuringuid. Oluliseimaks selleteemaliseks uurimuseks võib pidada Maailma Terviseorganisatsiooni uurimust (WHO, 2000), milles toodi välja lapsekasvatamise oluliste aspektidena elementaarne hoolitsus, hoolivus, ohutus, emotsionaalne soojus, stimulatsioon, nõustamine, piirid ja stabiilsus.

Hoolivuse alla kuuluvad vanemate käitumisviisid, mis väljendavad emotsionaalset turvalisust, soojust, armastust ja tunnustust lapse suhtes. Soojus on kõige olulisem ja kõikjalolev dimensioon, mis paistab silma peaaegu kõikides lapsekasvatamise kontseptsioonides (Rohner, 1986). Sageli märgitakse, et soojus viitab kiindumusele, armastusele, tunnustusele, headusele, toetusele ning see on emotsionaalselt kättesaadav tõeline hoolivus. Soojust väljendatakse samuti lapse ja lapsevanema omavahelises suhtlemises või distsipliini õpetamises (Barber et al., 2005).

Hinn (2009) käsitleb oma töös käitumuslikku kontrolli eraldi kasvatustegevusena. Lapse käitumise kontrollimine seostub vajadusega seada lapse käitumisele teatud piirid. Piirid on vajalikud selleks, et laps õpiks toime tulema oma emotsioonidega ning oleks suuteline järgima teatud kokkuleppeid ja reegleid. Kui laps teeb midagi valesti või pahasti, siis kasutab lapsevanem karistust väljendavaid käitumisviise. Töö autori arvates kasutatakse ebajärjekindlat karistust siis, kui vanemad ei ole kindlad oma käitumisviisides lapse kasvatamisel ja nad pigem hirmutavad lapsi, kuid seejärel tegelikult neid ei karista.

Üheks lapse kontrollimise meetodiks on ka psühholoogiline kontroll (Hinn, 2009). See võib olla näiteks lapses süütunde tekitamine. Selleks kasutavad vanemad oma lapse kasvatamisel manipuleerimist väljendavaid käitumisviise. Aunola ja Nurmi (2004) sõnul psühholoogilise kontrolliga tekivad tavaliselt lastel käitumisprobleemid, näiteks agressiivne käitumine ja aeglasem akadeemiline edasijõudmine koolis. Mõned varasemad uurimused on leidnud, et isad kasutavad emadest sagedamini lapse psühholoogilist kontrolli (Walling, Mills & Freeman, 2007).

Oluline roll on kindlasti ka vanemate järelvalve kvaliteedil oma lastele. Kui laps tajub, et vanemad teevad tema üle järjepidevat ja ühtlast järelvalvet, siis tõenäoliselt on madal ka nende võimalik kalduvus riskikäitumisele. Varasemad uurimused on leidnud, et head peresuhted, järelvalve ja toetus pere poolt on seotud lapse enesehinnanguga (DuBois & Eitel, 1994). Annunziata, Hogue, Faw & Liddele (2006) leidsid, et kooliga toimetulek on eriti poiste puhul seotud pere kokkukuuluvustundega ning vanemate järelvalvega. Vanemate käitumisviisides väljendub see vabaduse andmises lapsele, hooletusse jätmisel.

Samuti on varasemad uurimused leidnud, et emade järelvalve laste üle on kõrgem kui isadel. Emadel on suur roll laste hoidmisel (Pleck & Masciadrelli, 2004). Emad võtavad endale suure vastutuse igapäevaselt lapse järele valvates. Halb järelvalve on seotud lapse kõrge antisotsiaalse käitumisega (Aldous & Mulligan, 2002; Carlson, 2006). Autoriteetsed emad kalduvad tõenäoliselt rohkem tegema järelvalvet oma lapse üle (Carlson & Grossbart, 1988).

Kasvatustegevuste teemat on uuritud Eesti näidetel Agu (2009) magistritöös. Selles uurimuses hinnati emade ja isade kasvatustegevuste erinevusi. Uurimuse tulemused näitasid, et emad kasutavad isadest rohkem positiivseid kasvatustegevusi ning isad on vähem teadlikud lapse tegevusest. Selle uurimuse käigus leiti seoseid kasvatustegevuste ja lapse soo, õdede-vendade

olemasolu, vanema haridustaseme ning vanema depressiooni taseme vahel. Rõhutati samuti seda, et andmed Eesti lastevanemate kasvatustegevuste kohta on esindatud vähesel määral.

1.5. Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada erinevusi vanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel sõltuvalt vanemate ja lapse soost, vanemate haridustasemest ja vanusest, perekonnaseisust ja keele valikust. Lisaeesmärgiks oli leida erinevusi vanemate ja vanavanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse/lapselapse kasvatamisel.

Eesmärkidest lähtuvalt tõstatati järgmised uurimisküsimused:

1. Missugused on erinevused vanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel sõltuvalt vanemate ja lapse soost, vanemate haridustasemest ja vanusest, perekonnaseisust ja keele valikust?
2. Missugused on eesmärgid vanemate ja vanavanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse/ lapselapse kasvatamisel?

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks esitati järgmised uurimisülesanded:

- 1) Võrrelda vanemate poolt antud hinnanguid käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel, kasutades erineva taustaga andmeid: vanemate ja lapse sugu, vanemate haridustase ja vanus, perekonnaseis ja keele valik.
- 2) Võrrelda, kuidas hindavad vanemad ja vanavanemad käitumisviise oma lapse/lapselapse kasvatamisel.

2. METOODIKA

2.1. Valim

Küsitlusele vastasid kümne lasteaia 4-7-aastaste laste vanemad ja vanavanemad. Lasteaedadest viis asus Tartus, üks Jõhvis ja neli Sillamäel. Kokku saadi andmeid 228-lt pereliikmetelt. Andmete kvaliteeti arvestades kaasati uurimustöösse neist 224 vastaja andmed. Ülejäänud jäid välja peamiselt seetõttu, et küsimustiku põhilisi kasvatustegevusi puudutav osa oli jäetud vastamata.

Igast perest kaasati võimalusel ema, isa, vanaema, vanaisa ning kokku vastas ankeetidele 224 vanemat, neist 38% olid emad, 25% isad, 22% vanaemad, 14% vanaisad ja 1% kasuvanemad/ hooldajad. Vastanud olid vanuses 25 -70 aastat, keskmine vanus 45 aastat. Kõige rohkem vastajatest (34%) olid 25-35-aastased noored vanemad. Üks neljandik vanematest ja vanavanematest olid keskmiselt 40-aastased ja sama palju oli keskmiselt 60-aastaseid. Poiste ja tüdrukute vanemad jagunesid valimis võrdselt, vastavalt poiste vanemaid oli 50% ja tüdrukute vanemaid – 50%. Kui vaadata lapsevanemate perekonnaseisu, siis 63% oli abielus, 26% elasid koos elukaaslasega e. vabaabielus, 7% oli lahutatud ja 3% vastanutest olid üksikud. Lapsevanemate haridustase oli samuti teada. Kõige enam kõikidest vastanutest 44% oli keskeriharidusega, 36% – kõrgharidusega, üks viiendik lapsevanematest (20%) – keskharidusega. Vähem kui ühel protsendil vanematel oli algharidus või polnud haridustaset märgitud.

Mõõtvahendina kasutatud ankeedid olid trükitud kahes keeles: eesti ja vene keeles. Tartus ja Jõhvis jagati vanematele eestikeelseid ja Sillamäel – venekeelseid ankeete. Eesti keelt kõnelevaid vanemaid oli 54% ja venekeelseid ankeete kasutasid 46% vastanutest.

2.2. Mõõtvahend

Mõõtvahendiks valiti ankeetküsitlus (vt Lisa 1), mille koostamisel toetuti Hinn (2009), McEachern, et al. (2012), Aunola ja Nurmi (2004) ning Wilcox-Herzog ja Ward (2004), Reitman et al. (2001) küsimustikele.

Selles ankeedis kasutati 21 väidet Hinn (2009) kasvatustegevuste küsimustikust ja 12 vanemate käitumisviise väljendavat väidet oli lisatud teistest allikatest, et saada mitmekülgset pilti vanemate hinnangutest käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Ankeedi koostamisel kasutati eksperdi abi. Tartu Ülikooli õppejõud Heiki Krips aitas hinnata ankeedis toodud käitumisviise hindavate väidete sobivust.

Käesolevas uuringus andis 224 lastevanemat ja vanavanemat hinnanguid oma käitumisviisidele lapse kasvatamisel. Ankeedis oli esitatud vanematele hindamiseks 33 käitumisviise väljendavat väidet. Vastamiseks kasutati 5-pallilist Likert-tüüpi skaalat, kus number üks oli tähistatud „mitte kunagi” ja viis oli tähistatud sõnaga „alati”. Uurimisvahend sisaldas sissejuhatava pöördumise kõrval järgmist:

...Tõmmake palun iga väite puhul sellele numbrile ring ümber, mis kõige enam teie käitumist iseloomustab.

Näide:	Mitte kunagi			Alati	
Ma näitan välja oma käitumisega lapsele, et armastan teda	1	2	3	4	5

Tagasisaadud ankeetidest olid analüüsikõlblikud (vigadeta) 224. Uurimisülesannete andmeanalüüsil kasutati andmetöötluspaketti IBM SPSS Statistics Version 20. Lapsevanemate hinnangute vaheliste erinevuste uurimiseks kasutati t-testi.

Reliaabluse tagamiseks teostati faktoranalüüs varimax-pööramisega (*Principal Component Analysis, Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization*). Algselt koosnes küsimustik 40 küsimusest. Faktoranalüüsil eemaldati madalama faktorkaaluga (< 0,5) väited ja saadi 33 väidet.

Faktoranalüüsil selgus, et vanemate hinnanguid käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel kirjeldab kuus faktorit (vt Lisa 2). Igale faktorile anti oma väidete sisu järgi nimetus: hoolivus, positiivne käitumine, karistamine, ebajärjekindel karistus, psühholoogiline kontroll ja puudulik järelvalve.

I faktor – *Hoolivus* sisaldab väiteid, mis kirjeldavad soojust ja hoolivust väljendavaid käitumisviise (5 väidet, Cronbachi $\alpha=0,71$). Väidete näide: „Ma kallistan last ja võtan sülle”.

II faktor – *Positiivne käitumine* sisaldab väiteid, mis kirjeldavad lapse toetusele, julgustamisele suunatud positiivseid käitumisviise (10 väidet, Cronbachi $\alpha=0,83$). Väidete näide: „Ma julgustan last, kui ta ütleb, et ei saa hakkama”

III faktor – *Karistamine* sisaldab väiteid, mis kirjeldavad karistamist väljendavaid käitumisviise laste suhtes (8 väidet, Cronbachi $\alpha=0,80$). Väidete näide: „Vajadusel kasutan lapse kasvatamisel kerget füüsilist karistust”.

IV faktor – *Ebajärjekindel karistus* sisaldab väiteid, mis kirjeldavad lapse käitumise kontrolli ja karistust iseloomustavaid käitumisviise (3 väidet, Cronbachi $\alpha=0,60$). Väidete näide: „Ma hirmutan oma last karistusega, kuid seejärel tegelikult ei karista teda ”.

V faktor – *Psühholoogiline kontroll* sisaldab väiteid, mis kirjeldavad lapses süütunnet tekitavaid käitumisviise (4 väidet, Cronbachi $\alpha=0,61$). Väidete näide: „Ma annan lapsele teada, kui palju ma tema heaks teinud olen”

VI faktor – *Puudulik järelvalve* sisaldab väiteid, mis kirjeldavad vanemate madalat järelvalvet väljendavaid käitumisviise (3 väidet, Cronbachi $\alpha=0,60$). Väidete näide: „Ma annan lapsele palju vabadust teha, mis ta tahab”.

Tulemused

Vanemate hinnangute erinevuste uurimiseks kasutati t-testi. Vastuseks esimesele uurimisküsimusele leiti statistiliselt olulisi erinevusi lapsevanemate hinnangutes käitumisviisidele sõltuvalt vanemate ja lapse soost, vanemate haridustasemest ja vanusest, perekonnaseisust, keele valikust.

Emade ja isade hinnangud käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Analüüsid faktorite kaupa vanemate hinnanguid käitumisviise iseloomustavatele väidetele, leiti statistiliselt olulisi erinevusi emade ja isade poolt antud hinnangute keskmiste vahel (vt Tabel 1). Selgus, et isade hinnangute keskmised olid võrreldes emade hinnangute keskmistega, kõrgemad karistuse kasutamist (2,09 ja 1,73, $p \leq 0,05$) ja puuduliku järelvalvet (2,53 ja 2,09, $p \leq 0,05$) väljendavate käitumisviiside puhul. Emade hinnangute keskmised olid kõrgemad soojust ja hoolivust iseloomustavate väidete puhul: „*Ma räägin lapsele, et olen kurb kui ta lõhub asju või lööb*” (4,43 ja 3,89, $p \leq 0,05$).

Ka mitmete varasemate uurimuste järgi kasutavad emad isadest rohkem vanemate hoolivust väljendavaid käitumisviise ja positiivseid kasvatustegevusi (Agu, 2009), emad on rohkem lapse kasvatamises osalevad kui isad (Harris & Morgan, 1991) ja nad on isadest rohkem laste eest hoolitsejad (Bentley & Fox, 1991).

Tabel 1. Emade ja isade hinnangute keskmised käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Väited	Emad			Isad			p
	N	M	SD	N	M	SD	
Ma räägin lapsele, et olen kurb kui ta lõhub asju või lööb	84	4.43	.74	57	3.89	1.04	.01
Vajadusel kasutan lapse kasvatamisel kerget füüsilist karistust	83	1.73	.78	57	2.09	1.05	.03
Minu laps mängib väljas lastega, keda ma päris hästi ei tunne	82	2.09	.20	57	2.53	1.28	.04

Karistamise teemalistes uuringutes märkas töö autor erinevaid vastuolulisi tulemusi. Mõnedes neist räägitakse, et isad karistavad lapsi füüsiliselt rohkem kui emad (Platz et al., 1994). Teiste uurimuste kohaselt annavad emad isadest rohkem lapsele laksu nii nooremas kui ka vanemas lapseas (Day et al., 1998).

Käesolevas uurimuses osalenud vanemate hinnangutest käitumisviisidele lapse kasvatamisel tuli välja, et isad kasutasid kerget füüsilist karistamist väljendavaid käitumisviise enam kui emad. Uurimistulemuste põhjal võib väita, et vanematest pigem emad pakuvad lastele emotsionaalset soojust, hoiudvad füüsilisest karistamisest ja on hoolivamad - tunnevad paremini oma lapse mängukaaslast.

Lapsevanemate hinnangud käitumisviisidele poiste ja tüdrukute puhul.

Vastuseks esimesele uurimisküsimusele leiti samuti statistiliselt olulisi erinevusi poiste ja tüdrukute vanemate hinnangute keskmiste vahel (vt Tabel 2). Võrreldes neid hinnanguid käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel selgus, et positiivseid käitumisviise kasutati rohkem tüdrukute puhul, aga karistamist ja käitumuslikku kontrolli poiste kasvatamisel.

Uuringud on näidanud, et emad ja isad kasutavad eri soost laste kasvatamise puhul erinevaid käitumisviise. Kehaliseks karistajaks on tihti isa või kasuisa (Bosco jt., 2003; Wolfe, 1991). Ka Deater-Deckard (2004) on leidnud, et isadepoolne lapse füüsiline karistamine on iseendaga hakkama mittedaamise tunnus ja iseenda negatiivsuse suunamine lapsele.

Tabel 2. Vanemate hinnangute keskmised lapse kasvatamisel kasutatavatele käitumisviisidele poiste ja tüdrukute puhul.

Väited	Tüdrukute vanemad			Poiste vanemad			p
	N	M	SD	N	M	SD	
Ma näitan välja oma käitumisega lapsele, et armastan teda	112	4.64	.70	112	4.42	.79	.03
Ma kallistan last ja võtan sülle	110	4.63	.68	109	4.39	.79	.02
Ma kiidan last kui ta on midagi hästi teinud	112	4.88	.40	112	4.71	.62	.01
Ma lohutan last kui ta on kurb	111	4.64	.54	112	4,39	.90	.01
Ma ütlen lapsele, et mulle meeldib kui ta mind aitab	112	4.72	.54	111	4.57	.66	.05
Kui laps teeb midagi pahasti, siis karistamise asemel ma räägin rahulikult kuidas õigesti käituda	111	4.08	.84	111	.94	3.79	.02
Vajadusel kasutan lapse kasvatamisel kerget füüsilist karistust	110	1,61	.86	108	.96	1,88	.03
Vajadusel ma riidlen lapsega ja kritiseerin teda	111	2.86	1.29	108	1.20	3.19	.05

Erineva haridustasemega vanemate hinnangud käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Vastuseks esimesele uurimisküsimusele leiti statistiliselt olulisi erinevusi keskeri- ja kõrgharidusega vanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel. Ankeetidele vastanute seast oli enamik vanemaid keskeri- ja kõrgharidusega (44% ja 36%), sellepärast keskendus töö autor just nende vanemate hinnangute võrdlemisele. Erineva haridustasemega vanemate hinnangute keskmised on näidatud tabelis 3.

Tabel 3. Keskeri- ja kõrgtasemega vanemate hinnangute keskmised käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Väited	Keskeriharidus			Kõrgharidus			p
	N	M	SD	N	M	SD	
Kui laps teeb midagi valesti, siis ma räägin temaga meie peres kokkulepitud reeglitest	95	4.15	.97	80	3.81	1.01	.03
Kui on mida jagada saab (komme), isegi kui neid on vähe ütlen lapsele, et tuleb kõigi vahel jagada	95	4.67	.64	80	4.43	.87	.04
Vajadusel ma riidlen lapsega ja kritiseerin teda	93	3.20	1.22	80	2.81	1.14	.03
Räägin lapsele sellest, et vanematele ei tohi kunagi vastu rääkida	98	3.89	1.21	80	3.19	1.28	.00

Töö autori arvates oli antud uuringus huvipakkuv see, et keskeriharidusega vanemad hindasid kõrgemalt positiivset käitumist, karistamist ja psühholoogilist kontrolli väljendavaid käitumisviise. Varasemates uuringutes uuriti eri soost vanemate haridustaseme ja kasvatustegevuste vahelisi seoseid. Agu (2009) magistritöös ilmnes, et madalama haridustasemega emad kasutasid rohkem füüsilist karistust ja psühholoogilist kontrolli.

Erineva vanusega vanemate hinnangud käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Vastuseks esimesele uurimisküsimusele leiti mitmeid statistiliselt olulisi erinevusi selles, kuidas nooremad (25-35 aastased) ja vanemad (45-55 aastased) lapsevanemad hindasid käitumisviise oma lapse kasvatamisel (vt Tabel 4).

Tabel 4. Erineva vanusega vanemate hinnangute keskmised käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Väited	25-35 aastased			45-55 aastased			p
	N	M	SD	N	M	SD	
Ma näitan välja oma käitumisega lapsele, et armastan teda	75	4.53	.64	55	4.73	.53	.00
Ma ütlen lapsele, et mulle meeldib kui ta mind aitab	75	3.99	.80	55	4.38	.62	.00
Kui olen lapse peale pahane, siis ma ütlen talle seda rahulikult	75	3.64	.82	55	4.09	.75	.00
Ma käitun lapsega sõbralikult	75	4.45	.60	55	4.80	.49	.00
Kui laps teeb midagi valesti/ pahasti, siis karistamise asemel ma räägin rahulikult kuidas õigesti käituda	75	3.83	.76	53	4.23	.85	.01
Kui on mida jagada saab (komme), isegi kui neid on vähe ütlen lapsele, et tuleb kõigi vahel jagada	75	4.43	.95	54	4.74	.59	.02
Kui laps halvasti käitub, siis ma räägin talle seda pahandades	75	3.03	.94	54	1.91	.98	.00
Vajadusel kasutan lapse kasvatamisel kerget füüsilist karistust	74	2.72	1.00	55	2.09	1.25	.00
Ma annan oma lapsele laksu, kui ta on teinud midagi väga paha	74	1.68	.94	53	1.32	.73	.02
Ma tõstan häält kui laps teeb midagi valesti	75	3.13	.95	53	2.75	1.11	.05
Kuigi olen lapsele määranud karistuse, läheb mu süda varsti haledaks ja ma katkestan karistuse	75	2.69	1.19	52	3.33	1.48	.01
Kui laps teeb midagi valesti siis ma räägin lapsele kui häbi mul tema käitumise pärast on	75	3.01	1.31	54	3.67	1,27	.01

Saadud tulemuste hulgast väärivad tähelepanu vanemate lapsevanemate keskmiste suhteliselt kõrge tase positiivset käitumist väljendatavatel käitumisviisidel. Noored vanemad hindasid kõrgemalt karistamist väljendavaid käitumisviise oma lapse kasvatamisel. Kuigi vanema põlvkonna vanemad kasutasid siiski ebajärjekindlat karistust (3,33 ja 2,69, $p \leq 0,05$) ja psühholoogilist kontrolli (3,67 ja 3,01, $p \leq 0,05$) väljendavaid käitumisviise oma lapse kasvatamisel.

Erineva perekonnaseisuga vanemate hinnangud käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Perekonnaseisu järgi vanemate hinnangute võrdlemine oli statiliselt oluline ainult abielus ja vabaabielus vanemate puhul. Abielus ja lahutatud vanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud.

Vastuseks esimesele uurimisküsimusele leiti statistiliselt olulisi erinevusi selles, kuidas abielus ja lahutatud vanemad hindasid käitumisviise oma lapse kasvatamisel (vt Tabel 5).

Tabel 5. Abielus ja vabaabielus vanemate hinnangute keskmised käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Väited	Abielus			Vabaabielus			p
	N	M	SD	N	M	SD	
Kui olen lapse peale pahane, siis ma ütlen talle seda rahulikult	140	3.82	.86	57	3.53	.87	.03
Kui laps teeb midagi valesti/pahasti, siis karistamise asemel ma räägin rahulikult kuidas õigesti käituda	138	4.01	.89	57	3.72	.84	.04
Ma tõstan häält kui laps teeb midagi valesti	135	2.91	1.03	57	3.28	.84	.01
Kui laps halvasti käitub, siis ma räägin talle seda pahandades	138	2.43	1.05	57	2.98	.95	.00
Ma ignoreerin last (ei tee temast välja) karistuseks, kui ta halvasti käitub	135	2.21	1.23	57	1.82	1.82	.02

Eesti ja vene keelt kõnelevate vanemate hinnangud käitumisviisidele lapse kasvatamisel.

Vastuseks esimesele uurimisküsimusele leiti mitmeid statistiliselt olulisi erinevusi eesti ja vene keelt kõnelevate vanemate poolt käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel. Antud hinnangute keskmised on esitatud tabelis 6.

Selgus, et vene keelt kõnelevad vanemad hindasid kõrgemalt positiivset käitumist väljendavaid käitumisviise oma lapse kasvatamisel, võrreldes eesti keelt kõnelevate vanematega, kes andsid kõrgemad hinnangud karistamist väljendavatele käitumisviisidele. Töö autor leidis, et vene keelt kõnelevad vanemad hindasid kõrgemalt ebajärjekindlat karistust (3,29 ja 2,65, $p = 0,00$) ja puudulikku järelvalvet (2,54 ja 2,08, $p \leq 0,05$) väljendavaid käitumisviise oma lapse kasvatamisel. Kokkuvõtvalt võib öelda, et erineva keelega vanemad kasutasid erinevaid käitumisviise oma lapse kasvatamisel.

Tabel 6. Eesti ja vene keelt kõnelevate vanemate hinnangute keskmised käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Väited	Eesi keelt valdavad			Vene keelt valdavad			p
	N	M	SD	N	M	SD	
Ma ütlen lapsele, et mulle meeldib kui ta mind aitab	119	4.53	.67	104	4.78	.48	.00
Kui on mida jagada saab (komme), isegi kui neid on vähe ütlen lapsele, et tuleb kõigi vahel jagada	118	4.42	.93	102	4.73	.60	.00
Ma annan lapsele soovitusi kuidas õigesti käituda	118	4.60	.71	101	4.82	.50	.01
Kui laps halvasti käitub, siis ma räägin talle seda pahandades	119	2.95	.93	102	2.14	1.03	.00
Viis kuidas ma last karistan sõltub minu meeleolust	117	2.18	1.21	97	1.81	1.22	.03
Ma annan oma lapsele laksu, kui ta on teinud midagi väga paha	118	1.66	.90	100	1.40	.90	.03
Kuigi olen lapsele määranud karistuse, läheb mu süda varsti haledaks ja ma katkestan karistuse	117	2.65	1.12	102	3.29	1.40	.00
Kui laps teeb midagi valesti siis ma räägin lapsele kui häbi mul tema käitumise pärast on	118	3.08	1.31	102	3.73	1.20	.00
Ma seletan lapsele, et halvale käitumisele järgneb igal juhul karistus	120	3.13	1.23	102	3.81	1.10	.00
Räägin lapsele sellest, et vanematele ei tohi kunagi vastu rääkida	120	3.50	1.27	104	3.95	1.23	.01
Ma olen lapse käitumise osas muretu ja ei jälgi teda pidevalt	120	2.85	1.08	103	2.33	1.47	.00
Ma annan lapsele palju vabadust teha mis ta tahab	117	3.01	.87	102	2.49	1.27	.00
Minu laps mängib väljas lastega, keda ma päris hästi ei tunne	118	2.08	1.21	101	2.54	1.38	.01

Vastuseks teisele uurimisküsimusele leiti mitmeid statistiliselt olulisi erinevusi selles, kuidas vanemad ja vanavanemad hindavad käitumisviise oma lapse/ lapselapse kasvatamisel. Selgus, et vanaemad hindasid kõrgelt positiivset käitumist väljendavaid käitumisviise, võrreldes emadega, kes andsid kõrgema keskmise hinnangu karistamist väljendavatele käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel (vt Tabel 7).

Tabel 7. Emade ja vanaemade hinnangute keskmised käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel.

Küsimused	Emad			Vanaemad			p
	N	M	SD	N	M	SD	
Ma näitan välja oma käitumisega lapsele, et armastan teda	84	4.58	.64	49	4.82	.39	.01
Ma ütlen lapsele, et mulle meeldib kui ta mind aitab	83	4.59	.59	49	4.90	.31	.00
Ma kuulan lapse ära ka siis, kui tema jutt pole tähtis/ oluline	84	4.10	.82	49	4.55	.58	.00
Kui olen lapse peale pahane, siis ma ütlen talle seda rahulikult	84	3.62	.84	49	4.10	.74	.00
Ma käitun lapsega sõbralikult	84	4.46	.63	49	4.80	.46	.00
Kui on mida jagada saab (komme, õunu jms.), isegi kui neid on vähe ütlen lapsele, et tuleb kõigi vahel jagada	84	4.50	.83	47	4.80	.55	.01
Kui laps halvasti käitub, siis ma räägin talle seda pahandades	83	2.90	.91	48	2.08	1.01	.00
Ma annan oma lapsele laksu, kui ta on teinud midagi väga paha	82	1.62	.98	46	1.24	.64	.00
Ma tõstan häält, kui laps midagi valesti teeb	84	3.12	.95	47	2.57	1.04	.00
Kuigi olen lapsele määranud karistuse, läheb mu süda varsti haledaks ja ma katkestan karistuse	83	2.58	1.17	46	3.20	1.42	.01
Räägin lapsele sellest, et vanematele ei tohi kunagi vastu rääkida	84	3.58	1.29	49	4.18	1.09	.04
Ma olen lapse käitumise osas muretu	83	2.34	1.13	49	2.80	1.38	.05

Samuti kasutasid vanaemad karistamiseks ebajärjekindlat karistust väljendavaid käitumisviise oma lapselapse kasvatamisel, mis selgus nende kõrgematest keskmistest hinnangutest (3,20 ja 2,58, $p \leq 0,05$). Puudulikku järelvalvet väljendavaid käitumisviise hindasid vanaemad kõrgemalt emadest. Eriti väärib tähelepanu psühholoogilist kontrolli väljendav käitumisviis, millele vanaemad andsid keskmiselt kõrgemad hinnangud (2,80 ja 2,34, $p \leq 0,05$).

Tabelis 8 esitatud andmetest selgub, et vanaisad nagu vanaemad hindavad kõrgemalt positiivset käitumist väljendavaid käitumisviise oma lapse kasvatamisel, aga isad nagu ka emad annavad kõrgemaid hinnanguid karistamist väljendavatele käitumisviisidele.

Tabel 8. Isade ja vanaisade hinnangute keskmised nende käitumisviise iseloomustavatele väidetele.

Väited	Isad			Vanaisad			p
	N	M	SD	N	M	SD	
Ma ütlen lapsele, et mulle meeldib kui ta mind aitab	57	4.42	.76	31	4.84	.52	.00
Ma kuulan lapse ära ka siis, kui tema jutt pole tähtis/ oluline	57	3.79	.80	31	4.35	.88	.00
Kui olen lapse peale pahane, siis ma ütlen talle seda rahulikult	57	3.53	.93	31	4.06	.93	.01
Kui laps teeb midagi pahasti, siis karistamise asemel ma räägin rahulikult kuidas õigesti käituda	57	3.67	.85	31	4.16	1.00	.02
Kui laps halvasti käitub, siis ma räägin talle seda pahandades	57	2.86	0.97	30	2.00	1.17	.00
Vajadusel kasutan lapse kasvatamisel kerget füüsilist karistust	57	2.09	1.06	30	1.47	.78	.01
Karistuseks kõrvaldan lapse käsil olevast tegevusest (nt panen lapse nurka seisma)	57	3.19	1.08	30	2.13	1.17	.00
Kuigi olen lapsele määranud karistuse, läheb mu süda varsti haledaks ja ma katkestan karistuse	57	2.95	1.20	30	3.63	1.47	.02

Uuringu tulemusena leiti kõikide vastajate hinnangute keskmised käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel (vt Lisa 3). Selgus, et kõige kõrgemalt hinnati hoolivust ja positiivset käitumist iseloomustavaid väiteid: „Ma kiidan last kui ta on midagi hästi teinud” (M=4,79, SD=0,53) ja „Ma annan lapsele soovitusi kuidas õigesti käituda” (M=4,70, SD=0,63). Kõige madalamalt hinnati puudulikku järelvalvet ja ebajärjekindlat karistamist väljendavaid väiteid: „Ma annan lapsele palju vabadust teha mis ta tahab” (M=2,77, SD=1,10) ja „Kuigi olen lapsele määranud karistuse, läheb mu süda varsti haledaks ja ma katkestan karistuse” (M=2,95, SD=1,32).

Käesoleva uurimistöö raames osalenud valimi hinnangud aga ei näita kahjuks seda, kuidas vanemad tegelevad oma lastega käituvad ja milliseid käitumisviise nad oma laste kasvatamisel kasutavad. Töö autor peab oluliseks teemat edasi uurida, suurendades valimit ja keskendudes konkreetsete vanemate käitumisviiside selgitamisele.

Kokkuvõte ja piirangud

Antud töö piiranguna saab välja tuua kõigepealt seda, et saadud tulemused ei ole üldistatavad kõigile Eesti 4-7-aastaste laste vanematele ja vanavanematele, mugavusvalimi ja vastajate arvu tõttu.

Käesoleva uuringu tulemuse kokkuvõtteks saab märkida, et leiti statistiliselt olulisi erinevusi vanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel sõltuvalt vanemate ja lapse soost, vanemate haridustasemest ja vanusest, perekonnaseisust ja keele valikust. Autor peab käesoleva töö puhul uudseks eesti ja vene keelt kõnelevate vanemate hinnangute võrdlust käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel (valim moodustati Tartu, Sillamäe ja Jõhvi vanematest ja vanavanematest). Samuti oli huvipakkuv ka see, et 25-35 vanuses ja vabaabielus vanemad hindasid kõrgemalt lapse karistamist väljendavaid väiteid, võrreldes kõrgema vanusega ja abielus vanematega.

Vastuseks teisele uurimisküsimusele leiti statistiliselt olulisi erinevusi vanemate ja vanavanemate hinnangutes käitumisviisidele oma lapse/lapselapse kasvatamisel. Töö autor peab huvipakkuvamaks tulemust, et vanavanemad hindasid kõrgemalt positiivset käitumist väljendavaid käitumisviise lapselapse kasvatamisel, võrreldes vanematega, kes andsid kõrgemaid hinnanguid karistamist väljendavatele käitumisviisidele, mis tähendab, et vanavanemad väljendasid enam hoolivust laste suhtes. Käesoleva töö autor leiab, tuginedes saadud uurimistulemustele, et tuleks edasi uurida erinevate põlvkondade käitumisviise lapse kasvatamisel.

Tänuõnad

Olen tänulik kõigile uurimuses osalenud lapsevanematele ja vanavanematele, kellela käesolev töö poleks valminud. Kõige suurem tänu aga juhendajale toetava suhtumise ja praktiliste nõuannete eest.

Autorsuse kinnitus.

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

KASUTATUD KIRJANDUS

- **Agu, K.** (2009). Esimese klassi lastevanemate kasvatustegevused. Avaldamata magistritöö (2-27). Tartu Ülikool, Tartu.
- **Aldous, J., Mulligan, G. M.** (2002). Fathers' child care and children's behavior problems: A longitudinal study. *Journal of Family Issues*, 23 (5), 624 –647.
- **Amato, P. R., Rivera, F.** (1999). Paternal Involvement and Children's Behavior Problems. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 375-384.
- **Annunziata, D., Hogue, A., Faw, L., Liddle, H. A.** (2006). Family functioning and school success in at-risk, inner-city adolescents, *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 105-113.
- **Aunola, K., Nurmi, J. E.** (2004). Maternal affection moderates the impact of psychological control on child's mathematical performance. *Developmental Psychology*, 40, 965-978.
- **Barber, B., Stolz, H., Olsen, J.** (2005). Parental Support, Psychological Control and Behavioural Control: Assessing relevance across time, culture and method. Monographs of the Society for Research in Child Development, Vol. 70, No. 4.
- **Baumrind, D.** (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, 1, 2p.
- **Bentley, K. S., Fox, R. A.** (1991). Mothers and fathers of young children: Comparison of parenting styles. *Psychological Reports*, 69, 320-322.
- **Bosco, G. L., Renk, K., Dinger, T. M., Epstein, M. K., Phares, V.** (2003). The connections between adolescents perceptions of parents, parental psychological symptoms, and adolescent functioning. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 24 (2), 179–200.
- **Carlson, L., Grossbart, S.** (1988). Parental Style and Consumer Socialization of Children, *Journal of Consumer Research*, 15, 77-94.
- **Day, B. L, Thompson, P. D, Harding, A. E, Marsden, C. D.** (1998). Influence of vision on upper limb reaching movements in patients with cerebellar ataxia. *Brain* 1998, 121-357.

- **Deater-Deckard, K.** (2004). Parenting stress. New Haven, CT: Yale University Press, pp 125-126.
- **Decovic, M., Janssens, J.M.A.M., van As, N.M.C.** (2003). Family predictors of antisocial behavior in adolescence, *Family Process*, 42, 223-235.
- **Dishion, T. J., Patterson, G. R., Stoolmiller, M. L.** (1991). Family, School and Behavioral Antecedents to Early Adolescent Involvement with Antisocial Peers. *Developmental Psychology*, 27, pp. 172-180.
- **DuBois, D.L., Eitel, S. K.** (1994). Effects of family environment and parent/child relationships on school adjustment during the transition to early adolescence, *Journal of Marriage & the Family*, 56, 405-415.
- **Galvin, K. M.** (2004). The pastiche of gender and family communication. P.M. Buzzanell, H. Sterk, & L. Turner (Eds.), *Gender in applied communication contexts* Thousand Oaks. CA: Sage Publications, 311-316.
- **Goleman, D.** (2007). Emotsionalne intelligentsus (227-238). Tartu: OÜ Väike Vanker.
- **Harris, K. M., Morgan, S. P.** (1991). Fathers, sons, and daughters: Differential paternal involvement in parenting. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 431-444.
- **Hinn, M.** (2009). Lapsevanemate ja õpetajate kasvatustegevused – enesekohaste küsimustike kohandamine. Magistriprojekt. Tartu Ülikool.
- **Hirsjärvi, S., Huttunen, J.** (2005). Sissejuhatus kasvatusteadusse (24-30). Tallinn: Medicina.
- **Hoghuni, M., Speight, A.N.** (1998). Good enough parenting for all children – a strategy for a healthier society. *Archives of Disease in Childhood*, 78, 293–296.
- **Hytönen, J.** (1999). Lapsekeskne kasvatus (lk 18-23). Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- **Kasearu, K., Rootalu, K.** (2011) Lapseväärtus ja põlvkondade vahelised suhted: uuringu lühiraport (lk 8-14). Tartu Ülikool. Külastatud 25.04.2013
<https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/riigikantselei/strateegia/poliitika-analuusid-ja-uuringud/tarkade-otsuste-fondi-noorteadlaste-alameetme/Uuringu%20kokkuv%C3%B5te.pdf>
- **Kegan, R.** (2009). What „form“ transforms? A constructive-developmental approach to transformative learning. In Illeris, K. Ed. *Contemporary Theories of Learning*. New York: Routledge, 35-53.

- **Kriips, H.** (2011). Konfliktidest ja suhtlemisoskustest õpetamisel ja juhtimisel (83-84). Atlex.
- **Kriips, H., Siivelt, P., Rajasalu, A.** (2012). Suhtlemine probleemsete õpilastega (16-17). Atlex.
- **Liimets, H.** (2001). Kuidas õppeprotsess kasvatab? (25-34). TPÜ kirjastus.
- **Maccoby, E. E., Martin, J. A.** (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of child psychology*. New York: Wiley, Vol. 4, pp 1–101.
- **McEachern, A.D., Dishion, T.J., Weaver, C.M., Shaw, D.S., Wilson, M.N. Gardner, F.** (2012). Parenting Young Children (PARYC): Validation of a Self-report Parenting Measure. *Journal of Child and Family Studies*, 12, 498-511.
- **Mürk, R.** (2003). Perekasvatuse aktuaalsed probleemid. I. Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 35-40). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- **Olson, S. L., Bates, J. E., Sandy, J. M., Lanthier, R.** (2000). Early developmental precursors of externalizing behavior in middle childhood and adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 119–133.
- **Olson, S. L., Lopez-Duran, N., Lunkenheimer, E. S., Chang, H., Sameroff, A. J.** (2011). Individual differences in the development of early peer aggression: Integrating contributions of self-regulation, theory of mind, and parenting. *Development & Psychopathology*, 23(1), 253–266.
- **Pecnic, N.** (2007). Towards a Vision of Parenting in the Best Interests of the Child. M. Daly (ed.), *Parenting in Contemporary Europe: A Positive Approach*. Strasbourg: Council of Europe.
- **Platz, T., Denzler, P., Kaden, B., Mauritz, K. H.** (1994) Motor learning after recovery from hemiparesis. *Neuropsychologia* 32, 1209–1223.
- **Pleck, J. H., Masciadrelli, B. P.** (2004). Paternal Involvement by U.S. residential fathers: levels, sources and consequences. M.E. Lamb (ed.), *The Role of the Father in Child Development (4th ed.)*, Hoboken 29, 454-459.
- **Reinomägi, A.** (2007). Lasterikaste perede toimetulek ja vajadused: kokkuvõtte uuringust (2-16). Tallinn: Sotsiaalministeerium.

- **Reitman, D., Currier, R. O., Hupp, S. D., A., Rhode, P. C., Murphy, M. A., O'Callaghan, P. M.** (2001). Psychometric Characteristics of the Parenting Scale in a Head Start Population. *Journal of Clinical Child Psychology*, 30(4), 514-524.
- **Rodrigo, M. J.** (2010). Promoting positive parenting in Europe: New challenges for the European Society for Developmental Psychology. *European Journal of Developmental Psychology* 2010, 7 (3), 281-294.
- **Rohner, R. P.** (1986). *The warmth dimension: Foundation of parental acceptance-rejection theory.* Beverly Hills, CA: Sage.
- **Russ, A.** (2003). Kaasaegne isa. I. Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 106-112). Perekasvatuse Instituut, Tartu.
- **Saarits, Ü.** (2005). Sotsiaalne areng ja kasvatus. K. Henno (Toim), *Laps ja lasteaid.* Lasteaiaõpetaja käsiraamat. Tartu: Atlex. Lk 67- 72.
- **Siplane, A.** (2006). Lapse kasvukeskkond kui süsteem. A. Lepik, K. Sepp & M. Veisson (Toim), *Doktorantidelt sotsiaal- ja haridusteadlastele* (lk 20-29). Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- **Smith, P.K., Cowie, H., Blades, M.** (2008). *Laste arengu mõistmine* (10-22). Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- **Talts, L.** (2003). Võimalus õppida lapselt. I. Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (43-53). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- **Trommsdorff, G.** (2001). Value of children and intergenerational relations: a cross-cultural psychological study. Külastatud 28. 04.13
<http://www.uni-konstanz.de/developmental-psychology/>
- **Tuulik, M.** (2001). Kasvatusõpetus (157-160). Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- **Türkel, R.** (s.a.). *Käitumisprobleeme tuleb varakult märgata.* Külastatud 12.05.2013
<http://www.ivol.ee/download/Kes%20aitab%20k%C3%A4itumish%C3%A4irega%20last%20riina%20T%C3%BCrkel.pdf>
- **Vsevirov, H.** (2011). Positiivne vanemlus (12-17). *Sotsiaaltöö*, 11(4).
- **Uljas, J., Reisspass, R., Rumberg, T., Gontšarova, D.** (2003). I. Kraav (Toim), *Kodukasvatus ja ühiskond* (lk 89-112). Tartu: Perekasvatuse Instituut.
- **Walling, B. R., Mills, R. S. L., Freeman, W. S.** (2007). Parenting cognitions associated with the use of psychological control. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 642- 659.

- **Weiss, S., Wilson, P., Seed, M., Paul, S.** (2001). Early Tactile Experience of Low Birth Weight Children: Links to Later Mental Health and Social Adaptation. *Infant and Child Development*, 10, 93-115. Retrieved from 1. 03. 13 <http://search.ebscohost.com/>
- WHO, (2000). *The world health report 2000 - Health systems: improving performance*. Retrieved from 13.05.2013 <http://www.who.int/whr/2000/en/>
- **Wilcox-Herzog, A. & Ward, S.L.** (2004). Measuring teachers' perceived interactions with children: A tool for assessing beliefs and intentions. *Early Childhood Research & Practice*, 6(2). Külastatud 31.03.2013 <http://ecrp.uiuc.edu/v6n2/herzog.html>.
- **Wolfe D. A. (1991)**. Preventing Physical and Emotional Abuse of Children. New York: The Guilford Press. 12 (3), 656.

Lisa 1

Ankeet

Lugupeetud lapsevanem!

Vanemad suhtlevad oma lastega neid kasvatades, erinevatel viisidel, mida on omandanud oma vanematelt ja/või õppinud oma elu jooksul. Viime läbi teaduslikku uuringut selle kohta kuidas vanemad lastega suhtlevad ja palume selleks Teie perekonna abi. Palume, et võimaluse korral täidaks ankeedi lehe **iga täiskasvanud pereliige**, kes teie lapsega tihedalt kokku puutub (isa, ema, vanaema, vanaisa). Uuring on anonüümne, andmeid kasutatakse vaid teadustööks.

Tatjana Juhkam – Tartu Ülikooli magistrant
Heiki Krips – Tartu Ülikooli õppejõud

Ankeet

Palun hinnake milliseid käitumisviise te olete lapse kasvatamisel kasutanud, hinnates iga käitumisviisi ühest viieni, kus 1 tähendab mitte kunagi ja 5 alati. Tõmmake palun iga väite puhul sellele numbrile ring ümber, mis kõike enam teie käitumist iseloomustab.

Mitte kunagi**Alati**

	1	2	3	4	5
1. Ma näitan välja oma käitumisega lapsele, et armastan teda	1	2	3	4	5
2. Ma kiidan last kui ta on midagi hästi teinud	1	2	3	4	5
3. Ma lohutan last kui ta on kurb	1	2	3	4	5
4. Ma ütlen lapsele, et mulle meeldib kui ta mind aitab	1	2	3	4	5
5. Ma kuulan lapse ära ka siis, kui tema jutt pole tähtis/oluline	1	2	3	4	5
6. Kui olen lapse peale pahane, siis ma ütlen talle seda rahulikult	1	2	3	4	5
7. Kui laps halvasti käitub, siis ma räägin talle seda pahandades	1	2	3	4	5
8. Kui laps teeb midagi valesti, siis ma karistan teda	1	2	3	4	5
9. Räägin lapsele sellest, et vanematele ei tohi kunagi vastu rääkida	1	2	3	4	5
10. Ma olen lapse käitumise osas muretu (las tunneb ennast vabalt) ja ei jälgi teda pidevalt	1	2	3	4	5
11. Ma käitun lapsega sõbralikult	1	2	3	4	5
12. Ma arvestan lapse soovidega kui peres aega planeerime	1	2	3	4	5
13. Ma kallistan last ja võtan sülle	1	2	3	4	5
14. Kui laps teeb midagi valesti/pahasti, siis karistamise asemel ma räägin rahulikult kuidas õigesti käituda	1	2	3	4	5
15. Ma seletan lapsele, et halvale käitumisele järgneb igal juhul karistus.	1	2	3	4	5
16. Vajadusel ma riidlen lapsega ja kritiseerin teda	1	2	3	4	5
17. Ma annan lapsele teada, kui palju ma tema heaks teinud olen	1	2	3	4	5
18. Vajadusel kasutan lapse kasvatamisel kerget füüsilist karistust	1	2	3	4	5
19. Ma hirmutan oma last karistusega, kuid seejärel tegelikult ei karista teda.	1	2	3	4	5
20. Minu laps mängib väljas lastega, keda ma päris hästi ei tunne	1	2	3	4	5

21. Ma annan lapsele palju vabadust teha mis ta tahab	1	2	3	4	5
22. Kuigi olen lapsele määranud karistuse, läheb mu süda varsti haledaks ja ma katkestan karistuse	1	2	3	4	5
23. Viis, kuidas ma last karistan, sõltub minu meeleolust	1	2	3	4	5
24. Ma annan oma lapsele laksu, kui ta on teinud midagi väga paha	1	2	3	4	5
25. Ma ignoreerin last (ei tee temast välja) karistuseks, kui ta halvasti käitub	1	2	3	4	5
26. Karistuseks kõrvaldan lapse käsil olevast tegevusest (nt panen lapse nurka seisma või istuma, või saadan ka teise tuppa).	1	2	3	4	5
27. Ma julgustan last kui ta ütleb, et ei saa hakkama	1	2	3	4	5
28. Ma räägin lapsele, et olen kurb kui ta lõhub asju või lööb	1	2	3	4	5
29. Ma tõstan häält kui laps midagi valesti teeb	1	2	3	4	5
30. Kui laps teeb midagi valesti siis ma räägin temaga meie peres kokkulepitud reeglitest	1	2	3	4	5
31. Kui laps teeb midagi valesti siis ma räägin lapsele kui häbi mul tema käitumise pärast on	1	2	3	4	5
32. Kui on mida jagada saab (komme, õunu jms.), isegi kui neid on vähe, ütlen lapsele, et tuleb kõigi vahel jagada	1	2	3	4	5
33. Ma annan lapsele soovitusi kuidas õigesti käituda	1	2	3	4	5

Tõmba palun vastusele ring ümber või täida lüngad.

Te olete lapse:

- a) Ema
- b) Isa
- c) Vanaema
- d) Vanaisa
- e) Keegi muu:

Teie vanus on: aastat.

Teie haridus:

- a) alg;
- b) kesk;
- c) keskeri;
- d) kõrg

Teie laps (lapselaps) on

Poissaastane

Tüdruk aastane

Olete

- a) abielus
- b) vabaabielus
- c) lahutatud
- d) üksik

SUUR AITÄH

Lisa 2

Lapsevanemate käitumisviise väljendavate väidete jaotamine faktorite kaupa

Väited	Faktorid					
	I	II	III	IV	V	VI
I Faktor - Hoolivus ($\alpha = .71$)						
Ma lohutan last kui ta on kurb	.70					
Ma näitan välja oma käitumisega lapsele, et armastan teda	.64					
Ma räägin lapsele, et olen kurb kui ta lõhub asju või lööb	.54					
Ma kiidan last kui ta on midagi hästi teinud	.53					
Ma kallistan last ja võtan sülle	.53					
II Faktor - Positiivne käitumine ($\alpha = .83$)						
Ma annan lapsele soovitusi kuidas õigesti käituda	.71					
Ma ütlen lapsele, et mulle meeldib kui ta mind aitab	.64					
Ma julgustan last kui ta ütleb, et ei saa hakkama	.62					
Kui on mida jagada saab (komme, õunu jms.), isegi kui neid on vähe ütlen lapsele, et tuleb kõigi vahel jagada	.60					
Kui laps teeb midagi valesti siis ma räägin temaga meie peres kokkulepitud reeglitest	.58					
Ma arvestan lapse soovidega kui peres aega planeerime	.53					
Ma kuulan lapse ära ka siis, kui tema jutt pole tähtis/oluline	.49					
Ma käitun lapsega sõbralikult	.49					
Kui laps teeb midagi valesti/pahasti, siis karistamise asemel ma räägin rahulikult kuidas õigesti käituda	.45					
Kui olen lapse peale pahane, siis ma ütlen talle seda rahulikult	.45					
III Faktor – Karistamine ($\alpha = .80$)						
Ma tõstan häält kui laps midagi valesti teeb			.70			
Karistuseks kõrvaldan lapse käsil olevast tegevusest (nt panen lapse nurka seisma või istuma, või saadan ka teise tuppa).			.57			
Kui laps teeb midagi valesti, siis ma karistan teda			.70			
Kui laps halvasti käitub, siis ma räägin talle seda pahandades			.67			
Vajadusel kasutan lapse kasvatamisel kerget füüsilist karistust			.57			
Viis, kuidas ma last karistan, sõltub minu meeleolust			.48			
Ma annan oma lapsele laksu, kui ta on teinud midagi väga paha			.46			
Vajadusel ma riidlen lapsega ja kritiseerin teda			.46			
IV Faktor - Ebajärjekindel karistus ($\alpha = .60$)						
Ma ignoreerin last (ei tee temast välja) karistuseks, kui ta halvasti käitub				.60		
Ma hirmutan oma last karistusega, kuid seejärel tegelikult ei karista teda.				.60		
Kuigi olen lapsele määranud karistuse, läheb mu süda varsti haledaks ja ma katkestan karistuse				.50		
V Faktor - Psühholoogiline konroll ($\alpha = .61$)						
Räägin lapsele sellest, et vanematele ei tohi kunagi vastu rääkida					.69	
Kui laps teeb midagi valesti, siis ma räägin lapsele kui häbi mul tema käitumise pärast on					.63	
Ma annan lapsele teada, kui palju ma tema heaks teinud olen					.59	
Ma seletan lapsele, et halvale käitumisele järgneb igal juhul karistus					.47	
VI Faktor - Puudulik järelvalve ($\alpha = .60$)						
Ma olen lapse käitumise osas muretu (las tunneb ennast vabalt) ja ei jälgi teda pidevalt						.82
Ma annan lapsele palju vabadust teha mis ta tahab						.75
Minu laps mängib väljas lastega, keda ma päris hästi ei tunne						.49

Lisa 3**Kõikide vastajate hinnangute keskmised käitumisviisidele oma lapse kasvatamisel**

Väited	M	SD
Hoolivus		
Ma lohutan last kui ta on kurb	4.52	.75
Ma näitan välja oma käitumisega lapsele, et armastan teda	4.53	.75
Ma räägin lapsele, et olen kurb kui ta lõhub asju või lööb	4.21	.99
Ma kiidan last kui ta on midagi hästi teinud	4.79	.53
Ma kallistan last ja võtan sülle	4.51	.74
Positiivne käitumine		
Ma annan lapsele soovitusi kuidas õigesti käituda	4.70	.63
Ma ütlen lapsele, et mulle meeldib kui ta mind aitab	4.65	.60
Ma julgustan last kui ta ütleb, et ei saa hakkama	4.61	.72
Kui on mida jagada saab (komme), isegi kui neid on vähe, ütlen lapsele, et tuleb kõigi vahel jagada	4.56	.81
Kui laps teeb midagi valesti siis ma räägin temaga meie peres kokkulepitud reeglitest	3.99	1.01
Ma arvestan lapse soovidega kui peres aega planeerime	4.30	.81
Ma kuulan lapse ära ka siis, kui tema jutt pole tähtis/oluline	4.15	.81
Ma käitun lapsega sõbralikult	4.60	.57
Kui laps teeb midagi valesti/pahasti, siis karistamise asemel ma räägin rahulikult kuidas õigesti käituda	3.94	.90
Kui olen lapse peale pahane, siis ma ütlen talle seda rahulikult	3.76	.88
Karistamine		
Ma tõstan häält kui laps midagi valesti teeb	2.99	1.00
Karistuseks kõrvaldan lapse käsil olevast tegevusest (nt panen lapse nurka seisma või istuma, või saadan ka teise tuppa).	2.75	1.23
Kui laps teeb midagi valesti, siis ma karistan teda	2.45	1.15
Kui laps halvasti käitub, siis ma räägin talle seda pahandades	2.57	1.06
Vajadusel kasutan lapse kasvatamisel kerge füüsilist karistust	1.74	.92
Viis, kuidas ma last karistan, sõltub minu meeleolust	2.01	1.22
Ma annan oma lapsele laksu, kui ta on teinud midagi väga paha	1.54	.91
Vajadusel ma riidlen lapsega ja kritiseerin teda	3.02	1.25
Ebajärjekindel karistus		
Ma ignoreerin last (ei tee temast välja) karistuseks, kui ta halvasti käitub	2.09	1.15
Ma hirmutan oma last karistusega, kuid seejärel tegelikult ei karista teda.	2.28	1.19
Kuigi olen lapsele määranud karistuse, läheb mu süda varsti haledaks ja ma katkestan karistuse	2.95	1.32
Psühholoogiline kontroll		
Räägin lapsele sellest, et vanematele ei tohi kunagi vastu rääkida	3.71	1.26
Kui laps teeb midagi valesti siis ma räägin lapsele kui häbi mul tema käitumise pärast on	3.38	1.30
Ma annan lapsele teada, kui palju ma tema heaks teinud olen	2.22	1.21
Ma seletan lapsele, et halvale käitumisele järgneb igal juhul karistus.	3.44	1.22
Puudulik järelvalve		
Ma olen lapse käitumise osas muretu (las tunneb ennast vabalt) ja ei jälgi teda pidevalt	2.61	1.30
Ma annan lapsele palju vabadust teha mis ta tahab	2.77	1.10
Minu laps mängib väljas lastega, keda ma päris hästi ei tunne	2.29	1.31

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev:

)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

—,

(*lõputöö pealkiri*)

mille

juhendaja

on

_____,

(*juhendaja nimi*)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, _____ (*kuupäev*)